

Za minulostí Šluknovského výběžku

Horní Poustevna

V České republice je hodně krajů, kam by se dalo vyrazit za německou minulostí. Němci byli více či méně spjati s minulostí celé naší země, v krajích při hranici se ale zapsali do její tváře nejvíce. V příhraničních hvozdech před příchodem Němců v 11. až 13. století mnoho Slovanů nežilo. Do Českého království byla tato oblast včleněna roku 1086 za vlády Vratislava I. spolu s celou Horní Lužicí. Zdejší osídlení bylo ale v té době velmi řídké, což bylo nevýhodné ekonomicky i vojensky. To byl také důvod, proč sem byli noví osadníci z německých zemí zvaní samotnými českými králi i jejich pozdějšími lenními pány. Příchodem německých kolonistů se naprosto změnilo národnostní složení zdejších obyvatel i celkový význam kraje. Již za Karla IV. byl dnešní Šluknovský výběžek jednou z "kvetoucích oblastí Českého království," Čechů v něm ale mnoho nežilo. Národnostní složení se pak udrželo stejně po celou dlouhou historii a do let po poslední válce.

Staré Křečany

Zdejší obyvatelé neměli podmínky pro to, aby se mohli živit zemědělstvím. Vždy je živila především řemeslná a průmyslová výroba. Němečtí osadníci s sebou přinesli zkušenosti s pěstováním lnu, od něj se odvíjelo hlavní zdejší řemeslo - plátenictví. To bylo trvalým a relativně jistým příjmem a vedlo i k pozvolnému trvalého růstu počtu obyvatel. Nezabránilo mu ani tažení vojsk husitských, rakouských, švédských, saských, pruských, braniborských a francouzských, ani epidemie, hladomory, požáry a selská povstání. Celá oblast se tak na přelomu 18. a 19. století stala nejhustěji osídlenou a jednou z hospodářsky nejvyspělejších oblastí Čech.

K největšímu rozmachu došlo v druhé polovině 19. století. V té době už fungovalo v kraji 50 bavlnářských závodů, rozvinutá byla výroba stuh, prýmků, umělých květin, knoflíků, dařilo se tradičnímu nožířství a sklářství. S tímto rozmachem souvisela i výstavba husté železniční sítě, která byla provázána s železnicí v Německu. Varnsdorfu se v té době přezdívalo "Malý Manchester", Rumburku "Malá Paříž". S rozvojem průmyslu docházelo také k pomalému posilování českého obyvatelstva příchodem dělníků a drobných živnostníků z vnitrozemí. Jejich vliv se ale příliš neprojevil, udržet si české národní cítění v oblasti bez českých škol, ve smíšených manželstvích, s německými sousedy, zákazníky a zaměstnavateli bylo určitě nesnadné. V roce 1910 dosáhl Šluknovský výběžek největšího počtu obyvatel, na jeho 355 kilometrech čtverečních tehdy žilo přes 127 tisíc obyvatel.

Šluknov v době rozkvětu

Po vzniku Československé republiky sem začali být Češi dosazováni na úřednická a správní místa, dělali i četníky, vojáky, železničáře a pošťáky. I přesto tu český jazyk takřka neexistoval ani v úředním styku, o tom, že kraj náleží k Československu, svědčilo po přejezdu hranic jen velmi málo faktů. Podíváme-li se na čísla z roku 1921, tvořili Češi v politickém okrese Varnsdorf 5,4%, v okrese Šluknov 2,6%, v okrese Rumburk pak jen 2,0%.

Hospodářská krize 30. let zastavila rozvoj území a Hitlerovská propaganda, která ji využila, dokázala za krátkou dobu vyvolat národnostní nesnášenlivost. K jejímu vyvrcholení došlo po 12. září 1938, kdy Hitlerův rozhlasový projev byl signálem pro masové výtržnosti německých obyvatel, organizované politickou stranou Sudetendeutsche Partei.

Mnichovskou dohodou připadla celá oblast do II. zabírané části, kterou německá armáda

včetně vybudované linie lehkého opevnění obsadila 2. a 3. října 1938. Tyto události měly samozřejmě vliv na národnostní složení obyvatelstva, i když vzhledem k jeho složení ne takový, jako v jiných oblastech. Z celkem udávaných 200 000 Čechů a Židů přesídlených z pohraničních oblastí Československa do vnitrozemí jich na Šluknovský výběžek připadlo jen několik tisíc.

Šluknov po válce

K poslední a nejvýznamnější změně ve složení obyvatel ale došlo na Šluknovsku stejně jako v celých Sudetech až po konci 2. světové války. V letech 1945 až 1947 bylo na základě Benešových dekretů vysídleno více než 90% zdejších obyvatel, zůstat jich smělo jen okolo 10 000, k nim se do roku 1950 přistěhovalo 48 000 Čechů a Slováků z vnitrozemí. To znamenalo, že se podařilo celkové množství obyvatelstva doplnit jen na necelou polovinu stavu v roce 1930. Hůře na tom byl západ výběžku, především menší obce stranou od hlavních komunikací, které buď úplně zanikly nebo se z nich postupem času staly jen chalupářské výspy, o něco lépe dopadla města na východě, kterým se daří držet množství obyvatel okolo poloviny původního stavu. Ale nechybí tu jen lidé jako takoví, ale hlavně devět století historické kontinuity.

Úryvky z reportáže Za minulostí Šluknovského výběžku od Jiřího Antla (časopis Lomikámen 1/2005)